Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын 2019-жылдын 4-чейреги ичиндеги ишине жүргүзүлгөн көзөмөлдүн (оверсайт) жыйынтыгы боюнча отчет

I. Улуттук төлөм системаларынын ишине мониторинг жана талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү.

1. Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасы (ГСРРВ)

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасындагы финансылык тобокелдиктер. ГСРРВ ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча 2019-жылдын 4-чейрегинде жүгүртүү коэффициентинин 39,98 пайызга жогорулагандыгы байкалган, ал эми ликвиддүүлүк коэффициенти 28,53 пайызга төмөндөгөн. Өзгөрүүлөр 1 жана 2-графиктерде көрсөтүлгөн.

1-график. ГСРРВдагы финансылык тобокелдиктер деңгээли

2-график. ГСРРВдагы ликвиддүүлүк жана төлөмдөр көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы.

3-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Система боюнча жалпы жүгүртүүлөр 1 040,42 млрд сомду түзгөн, бул өткөн мезгилдеги көрсөткүчтөн 29,2 пайызга жогору жана ал Автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу өткөн операцияларынан улам келип чыккан.

Төлөмдөр көлөмүнүн ликвиддүүлүк деңгээлине карата катышына талдап-иликтөөлөрдүн негизинде, ликвиддүү каражаттардын деңгээли жүгүртүүгө карата жетиштүү болгондугунун эсебинен системада финансылык тобокелдиктер деңгээли минималдуу бойдон калгандыгын белгилөөгө болот.

Операциялык тобокелдиктер. Системада жеткиликтүүлүк көрсөткүчү отчеттук мезгилде 100,00 пайызды түзгөн, ошол эле учурда системадагы операциялык тобокелдик деңгээли катышуучулар тарабынан системанын иш регламентин узартуусунан улам (2019-жылдын 4-чейреги ичинде узартуулардын жалпы убактысы 30 саат 55 мүнөттү түзгөн), системанын жалпы иштөө убактысынын 5,18 пайызын түзгөн (бул өткөн мезгилдеги көрсөткүчкө караганда 7,86 пайызга жогору).

Үзгүлтүктөр Улуттук банктын тарифтик саясаты жана Улуттук банк Башкармасынын бюджеттик төлөмдөрдү иштеп чыгуу боюнча атайын чечими менен айдын акыркы 3 күнү ичинде жөнгө салынат.

2. Пакеттик клиринг системасы (ПКС)

ПКСтеги финансылык тобокелдиктер. Отчеттук мезгил ичинде дебеттик таза позициянын акча каражаттар боюнча белгиленген камдан артышына байланыштуу фактылар системада катталган эмес. 4-графикте көрсөтүлгөндөй, катышуучулар ПКСте акыркы эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн иш жүзүндө талап кылынгандан да орточо алганда 5,1 эсеге көбүрөөк каражаттарды камга коюшкан.

4-график. 2019-жылдын 4-чейреги ичинде Пакеттик клиринг системасындагы дебеттик таза позициянын суммардык маанисинин жана анын ордун жабууга каралган камдын катышы (млн сом)

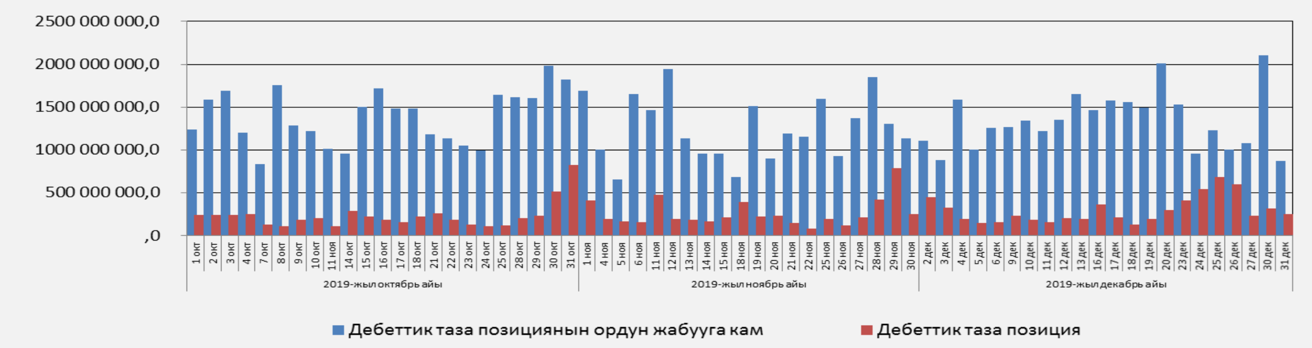

<u>Системадагы операциялык тобокелдиктер.</u> 2019-жылдын 4-чейрегинде ПКС ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 100,0 пайызды түзгөн. Системадагы операциялык тобокелдик деңгээли катышуучулар тарабынан системанын иш регламентин узартууга байланыштуу 4,70 пайыз чегинде катталган (катышуучулар тарабынан мөөнөтүн узартуулардын суммардык убактысы 20 саат 8 мүнөттү, анын ичинен максималдуу узартуу убактысы 2 саат 40 мүнөттү түзгөн).

5-график. 2019-жылдын 4-чейреги үчүн Пакеттик клиринг системасында жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

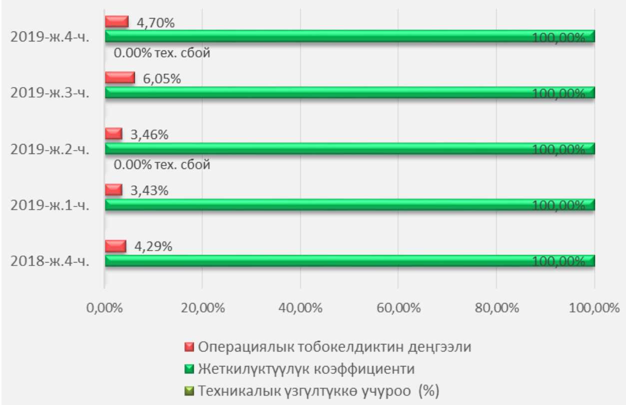

3. «Элкарт» карттары менен эсептешүүлөр системасы

<u>Системадагы операциялык тобокелдиктер</u>. Улуттук төлөм системаларынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жана талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча <u>«Элкарт» банктык төлөм карттары менен эсептешүү системасында</u> 2019-жылдын 4-чейрегинде системанын жеткиликтүүлүк деңгээли 100,00 пайызды түзгөн.

6-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборуна операциялык тобокелдиктин жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн катышы

II. Төлөм инфраструктурасынын ишин контролдоо

4. Үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу

2019-жылдын 4-чейрегинде Кыргыз Республикасынын аймагында үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу төлөм системаларынын 17 оператору тарабынан ишке ашырылган. Жалпысынан отчеттук чейрек ичинде үчүнчү жактардын пайдасына 9,40 млрд сом жалпы суммасында 43,94 млн төлөм иштелип чыккан. Өткөн мезгилге салыштырмалуу төлөмдөрдүн саны 0,42 пайызга азайган, ал эми алардын көлөмү 18,71 пайызга көбөйгөн.

Кыргыз Республикасынын аймагында иш алып барган төлөм системаларынын операторлорунун жана төлөм уюмдарынын отчетторуна жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча 2019-жылдын 4-чейреги ичинде төлөм системаларынын ишине байланыштуу 49 штаттан тышкаркы жагдай катталган.

Мында, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот:

- *<u>электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр</u>* – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 48,98 пайызын түзгөн.

- *байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр* төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 48,98 пайызын түзгөн.
- *аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр* төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 2,04 пайызын түзгөн.

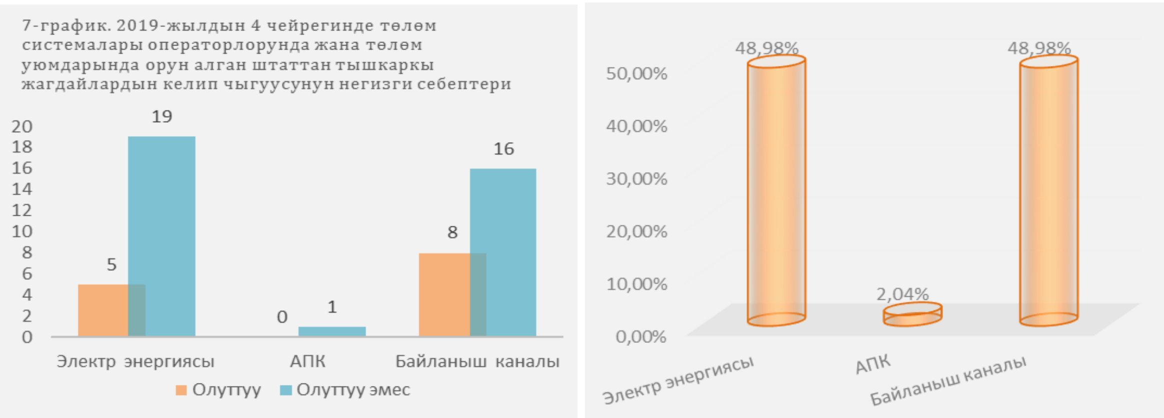

7-график. 2019-жылдын 4 чейрегинде төлөм системалары операторлорунда жана төлөм уюмдарында орун алган штаттан тышкаркы жагдайлардын келип чыгуусунун негизги себептери

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: бул үзгүлтүктөр финансылык чыгымдардын келип чыгышын шарттаган эмес жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр рыногунун башка катышуучуларына таасирин тийгизген эмес, бирок кардарлардын төлөм системаларынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө.

5. SWIFT сервис бюросунун иши

2019-жылдын 4-чейреги ичинде SWIFT сервис бюросунун жеткиликтүүлүк коэффициенти 100,00 пайызды түзгөн. SWIFT системасында операциялык тобокелдиктер деңгээли минималдуу бойдон калган.

III. Төлөм системасында операциялык тобокелдиктерди талдап-иликтөө

6. Санкциясыз ишке ашырылган операцияларды талдап-иликтөө

Коммерциялык банктардан мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттун алкагында төлөм карттары менен эсептешүү системаларында санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча алынган маалыматтарга талдап-иликтөөнүн жыйынтыгында 2019-жылдын 4-чейрегинде эл аралык VISA Int. системасынын карттарын пайдалануу аркылуу 57 шектүү операция жүзөгө ашырылгандыгы катталган. Мындай операцияларды баалоо суммасы 487,8 миң сомду түзгөн, бул карттарды колдонуу менен ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмүнүн 0,0001 пайызын түзөт.

1-таблица. Банктык карттарды пайдалануу менен санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча маалыматтар

Санкциясыз ишке ашырылган операциялардын түрлөрү	*2018-ж. 4-чей.*		*2019-ж. 3-чей.*		*2019-ж. 4-чей.*	
	Саны	*Көлөмү (сом)*	*Саны*	*Көлөмү (сом)*	*Саны*	*Көлөмү (сом)*
Интернет-транзакция	**20**	**79 598,82**	**38**	**372 201,20**	**53**	**478 942,43**
-Visa	20	79 598,82	29	367 152,80	53	478 942,43
-Элкарт	4	35 000,00	9	5 048,40	-	-
POS-терминал аркылуу транзакциялар	-	-	-	-	-	-
-Visa	-	-	-	-	-	-
Накталай түрдө алуу	**4**	**35 000,00**	**12**	**58 859,20**	**4**	**8 870,71**
-Visa	-	-	6	47 459,20	4	8 870,71
-Элкарт	4	35 000,00	6	11 400,00	-	-
Блокировкаланган транзакциялар	-	-	-	-	-	-
-Visa	-	-	-	-	-	-
Бардыгы	**24**	**114 598,82**	**50**	**431 060,40**	**57**	**487 813,14**

Банктар банктык карттардагы маалыматтар бейтарап колдонулган түйүндөрдү аныктоо боюнча иштерди жүргүзүштү. Бейтарап колдонулган карттарга блок коюлган. Карт ээлерине

акча каражаттарын кайтаруу үчүн төлөм системасынын эрежелерине ылайык териштирүү иштери жүргүзүлүп жатат.

7. <u>Катышуучулардын төлөм системаларынын иш үзгүлтүксүздүгүнө талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү</u>

Банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетторуна жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгында, 2019-жылдын 4-чейреги ичинде коммерциялык банктардын төлөм системаларынын ишине байланыштуу 438 штаттан тышкаркы жагдай катталган.

Мында, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот:

- *<u>электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр</u>* – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 33,79 пайызын түзгөн.
- *<u>байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр</u>* төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 14,16 пайызын түзгөн.
- *<u>аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр</u>* төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 52,05 пайызын түзгөн.

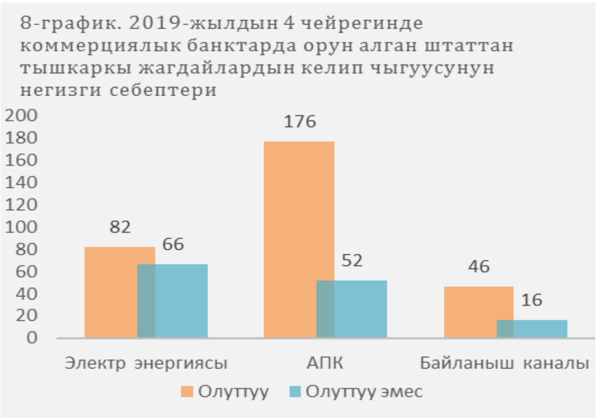

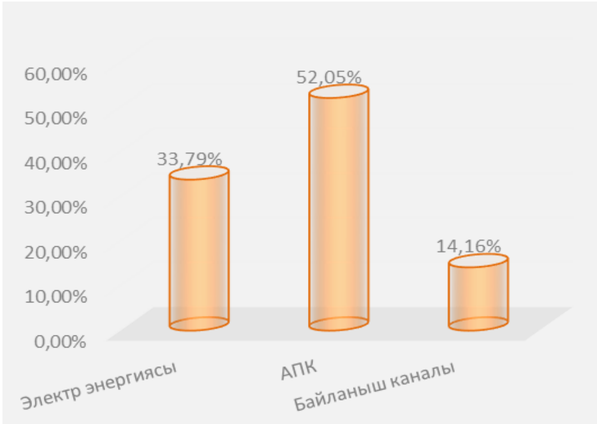

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: бул үзгүлтүктөр финансылык чыгымдардын келип чыгышын шарттаган эмес жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр рыногунун башка катышуучуларына таасирин тийгизген эмес, бирок алар банктардын аброюна, ошондой эле кардарлардын банктык кызмат көрсөтүүлөргө жана төлөм системаларынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө. Мындан тышкары, коммерциялык банктардын пайда албай калуу тобокелдигин да шартташы мүмкүн.